

ПРИМЕЊЕНА ГРАФИКА НА ФПУ

Маријана Пауновић

Универзитет уметности у Београду, Факултет примењених уметности

Одсек Примењена графика настао је 1948. године када и сам Факултет који се тада звао Академија за примењене уметности. Важну улогу при оснивању Академије имао је сликар и графичар Бранко Шотра, који је био и њен први ректор. Графичар, илустратор и сликар Михајло С. Петров, пионер наше примењене графике, један од најактивнијих сарадника »Зенита« у његовој раној фази, постао је први шеф Одсека 1951. године, када је јасно постављен наставни програм Одсека, односно задаци и циљеви наставе. Тада је постојало шест стручних предмета: Цртање, Акт, Писмо, Опрема књиге, Плакат и Графичке дисциплине. У првим годинама оснивања Одсека, поред Михајла С. Петрова (*Примењена графика, Цртање и сликање*), предавали су: Душан Јанковић (*Примењена графика и Декоративно исмо*), Матија Зламалик (*Плакаш*), Антон Хутер (*Ојрема књије, Цртање и вечерњи акш*), Фрањо Радочај (*Писмо*), Петар Младеновић (*Писмо*), као и професори Бранко Шотра (*Орнаментика, Цртање и сликање, Цртање вечерњеј акша*) и Драгослав Стојановић – Сип (*Теорија форме*). Њихов допринос превазилазио је оквире Академије и огледао се кроз популарисање и подстицај свих области графике, међу којима је посебно важно оснивање различитих уметничких група које су тада деловале, оснивање и уређивање различитих часописа из културе, као и оснивање институције Графички колектив, једног од водећих уметничких центара у области графике на нашим просторима.

Шездесетих година прошлог века примењена уметност добила је своју потврду и место на нашој уметничкој (оснивање Београдског графичког круга) и привредној сцени, а Одсек је добио нове просторије у Карађорђевој улици. У оквиру Академије, од 1963. године, настава на Одсеку примењене графике била је организована тако да се студент после заједничке прве године I степена студија који је трајао укупно две године, опредељивао за наставу у оквиру површинског обликовања (на Академији су била заступљена три начина ликовног изражавања – површинско, пластично и просторно), а на II степену, односно трећој години бирао струку која је трајала наредне три године и обухватала предмете: Цртање и сликање, Графичке дисциплине и компоновање, Рекламна графика и амбалажа, Плакат, Опрема књиге са фотографијом, Фотографија, Индустриска графика, Писмо, Технологија сликарства, Анатомија, Акт, Теорија примењене уметности и Страни језик. Флексибилност која је имала за циљ да се образовање подигне на виши ниво, како

би студије III степена пратиле друштвене потребе, довела је до организовања посебних одсека на овом нивоу студија на Академији: Одсек синтезе ликовног обликовања, Одсек визуелних комуникација и Одсек индустријског обликовања, а сваки од њих обухватао је наставу сва три вида ликовног изражавања (површинско, пластично и просторно). Овако озбиљан приступ истраживачком раду довео је и до потребе за докторатом из теорије примењених уметности и индустријског обликовања, који се у то време стицао на нашој Академији.

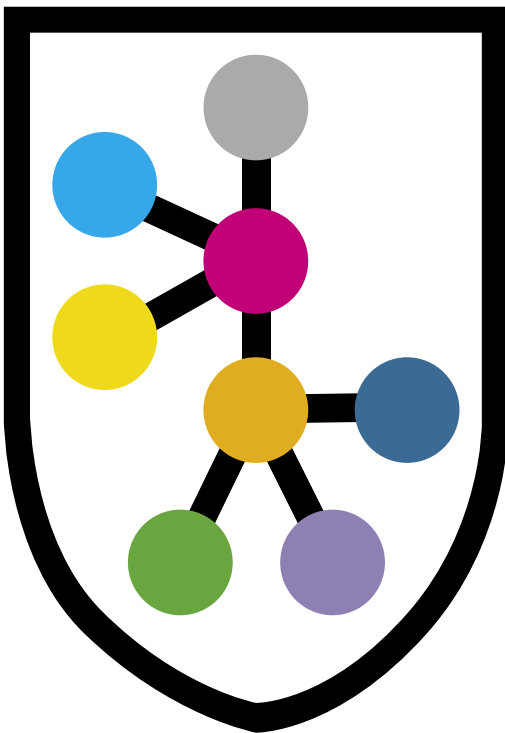
Касније је наставним планом (Статут из 1967) одређено да се студент на петој години опредељује само за једну од три области (Графичке дисциплине, Рекламна графика и Опрема књиге) из које ради завршни рад. Тих година на Одсек је дошла нова генерација истакнутих уметника, који су значајно утицали на афирмацију примењене графике код нас. То су били: Стјепан Филеки (*Писмо*), Богдан Кршић (*Графика књије*), Боривој Ликић (*Плакаш*), Бранислав Макеш (*Графика*), Божидар Џмерковић (*Графика*), Милош Ђирић (*Графичке комуникације*) и Драгољуб Кажич (*Фошграфуја*). Многи од њих су бројним изложбама, као чланови Београдског графичког круга, стекли завидну међународну репутацију. Имали су доминантну улогу у развијању примењене графике код нас (нацрти за новчанице, поштанске марке, плакати, хералдички мотиви и симболи, логотипи и др.)

Када је Академија за примењене уметности постала Факултет (1973), формирана су два одсека: *Проспирно и илустрично обликовање* и *Површинско обликовање*, на којима су даље организационе јединице биле катедре, а у оквиру њих специјализовани атељеи. На одсеку Површинско обликовање, Катедра графике имала је седам дефинисаних области према којима су формиран атељеи (Графика, Писмо, Фотографија, Графика књиге, Графичке комуникације, Плакат и Анимација) са посебним наставним програмима за сваки атеље. У плану је било и формирање атељеа за амбалажу. Иако је помнутим Статутом била предвиђена Анимација, овај програм никада није остварен у настави. Већ 1974. године мења се наставни програм којим су се основи графичког обликовања стицали кроз јединствену наставу у првој и другој години у атељеима за Графику, Фотографију и Писмо. У трећој години, студенти су продужавали изучавање наставне материје само једног од ових атељеа и бирали додатно још један од атељеа: Графика књиге и илустрација, Графичке комуникације, Плакат. Седамдесетпрве на Факултет долазе: Александар Додиг

(Писмо), Александар Пајванчић Алекс (*Графичке комуникације, Просјорна графика*), Ивана Марцикић (*Нацртна геометрија и перспектива*), која на Одсек прелази 1993. године (*Пројектовање облика*), а крајем седамдесетих Бранислав Николић (*Фоотографија*) и Милица Вучковић (*Графика*).

Развој оваквих програма прекинула је потреба да се прате тренутни трендови, чиме је, на краћи период, форма надјачала суштину.

На неспорну чињеницу о повезаности и прожимању графичких области и дисциплина упућује и тежња, 1987. године, да се оне дефинишу као једно, када су укинута атељеи, а одсек назван Дизајн графике. Тада је промењен назив, како саме институције у Факултет примењених уметности и дизајна, тако и многих одсека додавањем речи дизајн у назив. Исте године на Одсеку је уведен предмет Типографија на трећој години, док је програмска материја на тој години из области: Графика књиге, Графичке комуникације, Плакат, Писмо, Фотографија и Графика, које су до тада биле организоване у атељеима са посебним наставним програмима, формално уједињена у један предмет под називом *Графички дизајн*, занемаривши разлике између различитих усмерења. У пракси се оваква генерализација показала погрешном, јер су се овим обједињеним третманом изгубили одређени важни образовни профили, по којима је Факултет био препознатљив. У том периоду на Факултет су примљени: Душан Петричић (*Графика књиге*) и Јовица Вељовић (*Типографија*).

Милош Ђирић: Знак катедре Графике (1975)

Шема наставе у облику стилизованог трифона: лева је Цртње и сликање; труди и предње шаје (основне боје) су Графичке основе: Графика, Писмо и Фоотографија. Задње шаје и карлица (изведене боје) су њредмеши струке: Графика књиге, Графичке комуникације и Плакат. Реј је Анимација која је ѡвезана са шелом шек 2006.

Већ 1990. године, после три године неуспелог програмског експеримента, издвојене су три струке, односно, 1993. године, формирана су три атељеа: *Графика и књига*, *Графички дизајн* и *Фоотографија*. Наставни план је изоставио предмет *Теорија форме*. У том кратком периоду постојао је и предмет *Ојштика* у наставном плану атељеа Фотографија. Компјутерске технике су уведене као обавезне на предметима *Графика*

и *Просјорна графика*. Мењању структуре Одсека допринело је и добијање нових просторија у згради на Косанчићевом венцу школске 1993/94. године. Исте године настао је и нови предмет *Пројектовање облика*, као потреба Одсека за примењеном геометријом, а који је осмислила др Ивана Марцикић, са циљем да се повежу геометријске теме и струка. Деведесете године обележио је долазак Растка Ђирића (*Илустрација, Анимација*), Мирка Огњановића (*Цртње и сликање*), који на Одсек прелази 2007. године, Илије Кнежевића (*Типографија*), Оливере Стојадиновић (*Писмо*), Гордане Петровић (*Графика*), Бранимира Карановића (*Фоотографија*), Југослава Влаховића (*Графика књиге*), Миодрага Бате Кнежевића (*Плакат*), Ивице Ракића (*Просјорна графика*), Мирјане Томашевић (*Графика*), Зорана Блажине (*Графичке комуникације*) и Габријеле Булатовић (*Графика*). Многи од њих и данас раде на Факултету и стубови су одсека Примењена графика.

Уз велико ангажовање проф. Растка Ђирића, предмет Анимација је, 2002. године, поново уведен у Статут, односно, школске 2006/07. године, почиње настава на овом изборном предмету, на четвртој години. Статутом из 2006. године, на основне академске студије Одсека, уведена су четири студијска програма: Графика и књига, Фотографија, Анимација и Графички дизајн, а у оквиру дипломских академских студија – мастер, студијски програми су били: Фотографија, Графика и књига, Анимација, Графичке комуникације, Плакат и Графика. У овој декади на Одсек долазе уметници: Мирјана Живковић (*Графика књиге*), Митар Трнинић (*Фоотографија*), Ђорђе Живковић (*Писмо*), Здравко Мићановић (*Плакат*), Владимир Татаревић (*Студијска фоотографија*), Јана Оршоллић (*Писмо*) и Селма Ђулизаревић (*Цртње и сликање*).

Крај прве деценије новог миленијума обележила је припрема за увођење правила Болоњске декларације. Одсек Примењена графика, на одређени начин, био је већ конципиран према овом систему. Атељеи, као организационе јединице, преведени су у програмске јединице – модуле. На Факултету су акредитована три студијска програма: *Примењена уметност*, *Дизајн* и *Конзервација и ресаурација*. Одсек Примењена графика је био једини који је имао наставу организовану у оквиру два студијска програма (Примењена уметност и Дизајн) и то на четири модула: Графика и књига, Фотографија, Графички дизајн и Анимација, што је потврдило добру програмску заснованост свих графичких области које су одувек биле саставни део примењене графике и њихов директан прелазак у нови Болоњски систем. Одлуком Наставно-уметничко-научног већа 2016. године, на захтев професора главних предмета модула Графички дизајн, они се одвајају од Примењене графике и формирају засебан одсек. У другој декади овог века на Одсек су примљени: Ведран Ераковић (*Писмо*), Маријана Пауновић (*Пројектовање облика*), Александар Келић (*Документарна фоотографија*), Владимир Перић (*Креативна фоотографија*), Оливера Батајић Сретеновић (*Графика књиге*) и Милош Илић (*Просјорна графика*).

Одсек је и раније велику пажњу придавао настави на предметима *Цртње* и *Сликање* коју су и тада водили истакнути ликовни уметници: Слободан Ђуричковић – Ђако, Милан Блануша, Добри Стојановић, Миодраг Драгутиновић, Дарко Ранковић, као и професори Владислав Шћепановић и Борислав Нановић који су, као асистенти, радили са студентима Графичког одсека, а данас ове предмете предају Мирко Огњановић и Селма Ђулизаревић Карановић.

Од оснивања Факултета, посебан допринос квалитету наставе, нарочито њеног практичног дела, давали су сарад-

ници који су радили на Одсеку у различитим сарадничким звањима, и то на следећим предметима: *Примењена графика* – Александар Јовановић, асистент, Андрија Миленковић, асистент, Соња Ламут, асистент; *Ојрема књије са ѿиографијом* – Владимир Марић, учитељ практичне наставе; *Теорија форме* – Бранислав Павловић, асистент; *Графика књије* – Софроније Барачковић, стручни сарадник, Стеван Кењало, стручни сарадник, Милан Ђулић, стручни сарадник; *Фоѿографија* – Благоје Петковић, учитељ практичне наставе, Малиша Жујовић, стручни сарадник, Драгослав Мирковић, стручни сарадник, Борут Вилд, асистент–приправник; *Писмо* – Жељко Рајачић, асистент–приправник, Радомир Левајац, асистент–приправник; *Графичке комуникације* – Урош Оташевић. Данас на Одсеку важну улогу имају сарадници у настави: Ивана Флегар, уметнички сарадник на предметима из уметничке области *Графика* и Лука Кликовац, уметнички сарадник на предметима из области *Фоѿографија*.

Одсек Примењена графика и даље је највећи одсек на Факултету примењених уметности, који се развија у складу са савременим тенденцијама. Сада се на Одсеку остварује настава студијског програма Примењена уметност на три модула за које се студенти опредељују приликом уписа, а то су: *Графика и књија*, *Фоѿографија* и *Анимација*.

Структура Одсека, кроз програмске садржаје сва три помеху модула, има карактеристике интердисциплинарног прожимања и садејства, тако да студент током прве две године стиче основе ликовно-графичке културе кроз предмете: Цртање, Сликање, Анатоомско цртање, Графика, Писмо, Фотографија, Пројектовање облика, Познавање графичких апликација и Историја уметности. У трећој и четвртој години акценат је на предметима уже струке на којима се развијају знања и вештине кључне за професионално опредељење студента и, у складу са тим, бављење различитим облицима примењене графике, као што су: илустрација, графика, типографија, писмо, обликовање књига и других публикација, који се остварују у оквиру модула *Графика и књија*, затим креативна, студијска и документарна фотографија у оквиру модула *Фоѿографија*, као и традиционална и дигитална анимација у оквиру модула *Анимација*. Настава је индивидуална и обавља се у факултетским атељеима, радионицама, учионицама опремљеним рачунарима, студију и фото-лабораторији. Истиче се истраживачки и експериментални приступ који је на нашем Факултету изузетно важан, јер се тиме испитују границе одређених медија и техника у домену примењене уметности. Намера сваког појединачног модула је оспособљавање студента да креативно, систематски и аналитички размишља и на тај начин самостално решава проблеме у струци. Циљ је да се на вишим годинама, кроз праксу и конкурсе, студент повеже са привредом и индустријом укључивањем у реалне пројекте.

Кроз предмете под називом *Графика* студент изучава, истражује и усавршава ликовне, техничке и технолошке могућности примене различитих врста ручне штампе (високе, дубоке, равне и комбиноване) са циљем постизања оптималног индивидуалног уметничког израза. Упознавајући се са историјатом ручне штампе и уметничког рада кроз класичне и савремене материјале, поступке и алате, студент стиче знања која ће применити, не само у ликовно-излагачкој графици, већ и у својим пројектима графичког дизајна, фотографије, писма, књиге (ауторске, библиофилске, индустријске), илустрације, анимације и др.

У области писма основна стручна знања стичу се кроз наставу калиграфије и цртања слова, док се највиши домети

струке остварују у домену дизајна типографског писма. Типографско писмо реализује се у облику дигиталног фонта помоћу професионалног софтвера, уз примену најсавременијих поступака који омогућавају програмирање фонтова, коришћење мултимастер технологије, као и креирање варијабилних и хроматских фонтова. Факултет примењених уметности остварује водећу улогу на нашим просторима у области дизајна типографског писма, а резултати уметничких истраживања представљају значајан допринос у неговању наслеђа и очувању културног идентитета, као и у формирању корпуса оригиналних типографских писама, која садрже ћирилицу и латиницу, неопходних за коришћење у свим графичким дисциплинама.

Студент се у области обликовања књиге, кроз предмет Типографија, упознаје са основама графичког компоновања текста и слике, да би кроз предмет Илустрација, а касније предмет Графика књиге, истражио сложене графичке поступке и правила у обликовању штампаних и дигиталних издања, као и њихову употребу у издаваштву схваћеном у најширем смислу. На вишим годинама студија истражују се различити уметнички и комерцијални аспекти књиге, од уметничких иновација у домену традиционалних техника, до савремених интерактивних и електронских публикација.

Практичан рад одвија се у радионицама за: графику, ручни повез књиге, израду папира, сито-штампу, као и у словослагачници. Велики број задатака студенти реализују на рачунару.

У области фотографије студент се упознаје са основним технолошким принципима на основу којих се ствара аналогна и дигитална слика. Користећи се ликовно-графичким елементима, он развија свој аутентични фотографски израз. Резултати задатака у области фотографије део су графичког дизајна у књизи, часопису, плакату и пропагандној графици. Практична настава се остварује у фотографском студију и фото-лабораторији.

У области анимације студент се оспособљава да самостално артикулише свој ауторски анимирани (сликовно-звучно-покретни) пројект базиран на наративном предлошку. Студент учи основе медија, упознаје најважније филмове из историје анимације и практично ради на вежбама из кинематике, где стиче знање и вештину потребну за прављење илузије кретања предмета и живих бића, затим атмосферских појава и визуелних ефеката. Истиче се и то што се на нашем Факултету остварују уметничка истраживања у области анимације и негују класичне технике ауторске анимације базирани на цртању, сликању, графици и илустрацији, што је данас посебно цењено у свету, а јединствено у нашој средини.

Факултет примењених уметности специфичан је и по томе што се на одсеку Примењена графика у области пројектовања облика истражује директно коришћење пројективних система, оптичких илузија и папирног инжењеринга у домену примењених уметности на различитим нивоима студија, а студент стечена знања из примењене геометрије и резултате ових интердисциплинарних истраживања користи за пројекте на другим предметима уже струке.

Садржаји наставних програма континуирано прате промене које доноси технолошки развој у ери виртуелне слике, дигиталних и интерактивних медија, посебно књиге и публикација. Вредност сваког уметничког одсека, укључујући и одсек Примењена графика, чине међународна признања наставника – уметника, односно дизајнера, који кроз реализацију акредитованих наставних програма, својим професионалним ауторитетом одређују уметничке домете сваког одсека појединачно.